

LUND UNIVERSITY

Tittande makt

Persson, Anders

Published in:
Helsingborgs Dagblad

1985

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (1985). Tittande makt. *Helsingborgs Dagblad*, (851107).

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

KULTUR

THOMAS MATHIESEN drar i sin nya bok "Tittarsamhället" paralleller mellan massmedia och samhällets kontroll- och övervakningssystem, sedda ur ett makt-

perspektiv. Det är en idébok om medierna som skapar passivitet och kontrollsystemen som skapar ångest, om medierna, där många ser få och kontrollsystemen, där få

ser många. Båda systemen tenderar att öka sin makt över människorna. Anders Persson diskuterar i sin recension tittarsamhällets "panoptiska fängesler".

Ten nyutkommen bok, *Tittarsamhället*, Korpen (ca-pris 96 kr) hävdar Thomas Mathiesen att det finns tre paralleller mellan massmedia och samhällets kontroll- och övervakningssystem:

1. De har historiska rötter i centrala samhällsinstitutioner långt tillbaka i tiden;

2. Båda har solfjäder som organiseringssform. Kontroll- och övervakningssystemen är panoptiska, organiserade med målet att få så kunnna se många. Massmedia organiseras mestadels med en sändare av ett budskap och många samtidiga mottagare;

3. Såväl kontroll- och övervakningssystemen som massmedia är enkelrikitade. Det rör sig varken om ömsesidig övervakning eller ömsesidig kommunikation.

Panoptiken som social organiseringssform

Mathiesens bok är enligt honom själv en "idébok". Avsikten har med andra ord inte varit att lansera bevisade slutsatser, utan att föra fram synpunkter, i detta ords egentliga betydelse.

En idé och synpunkt som förs fram är att det panoptiska fängelset – fängelset där få ser många – är en modell av en ny samhällstyp. Denna idé, som författaren länat av Michel Foucault, bildar på ett sätt utgångspunkt för Mathiesens vidare synpunkter på kontroll- och övervakningssystemens samt massmedias utveckling.

Kontrollsystemen och massmedia – båda panoptiska till struktur – har en central plats i samhället. Vi övervakas ständigt i det moderna samhället – direkt via statens, varuhusens, bevakningsbolagens titande TV-kameror och indirekt via omfattande registreringssystem. Den moderna tekniken har av den titlade maktens tagits i anspråk för att tillfredsställa dess, verkar det som, omättliga "vilja att veta", för att nu så an ytterligare ett centralt tema hos Foucault.

Nu finns det en, åtminstone tydlig, motsättning mellan övervakningssystemen och massmedia. När det gäller massmedier är det ju de många som betraktar de få och inte tvärtom. Detta faktum borde så undan alla tankbara paralleller mellan övervakningssystemen och massmedia. Lösningen på problemet är inte, vilket kanske den författaren kunde tro, att Mathiesen avslår en för alla hittills dold hemlighet, nämligen att var TV kan se oss.

Nej, Mathiesens poäng är att den moderna massmedietekniken bärar de mångas möjlighet att se de få, vilket är raka motsatsen till panoptik. Men: genom att många sysställs med att titta på få, helt och hållet på de senares villkor, styr och kontrollerar de få vad de många ser och gör. Även om alltså inte de få ser de många vet de vad "massan" sysställer sig med.

Vad de mångas massmediasysställning egentligen består av är naturligtvis en empirisk fråga. Författaren presenterar en del forskningsresultat som tyder på att lokal-TV-projekt

perspektiv. Det är en idébok om medierna som skapar passivitet och kontrollsystemen som skapar ångest, om medierna, där många ser få och kontrollsystemen, där få

inslag i mediamakten styrmingen är uppmärksamheten. Media har en dagordningsfunktion och kan säljas välj ut företeelser gentemot människornas uppmärksamhet därmed rikas. Kontrollmakten, å andra sidan, arbetar som författnaren så syns uttrycker det "utanför samhällets allmänna dagordning". Kontrollsystemen bearbetar det dolda.

För det tredje intresserar sig media för det dagsaktuella, nyheterna medan kontrollsystemen arbetar med permanenta hot mot samhället: kriminalitet, den yttre fiendens u-båtar, den inre fiendens politiska avvikelse. När de båda maktssystemen någon gång möts formuleras det permanenta om i termer av något dagsaktuellt.

Media skapar, för det fjärde, passivitet dels på grund av den tid som åtgår för att hålla sig informerad och dels på grund av mediainnehålls "filmrande" karaktär. Kontrollsystemen skapar ångest, en gnagande känsla av hot och osäkerhet.

För det femte och slutligen karakteriseras media av att få bli synliga (många ser få) medan kontrollsystemen präglas av att de få är osynliga (få ser många).

Sammantaget skapar media resp kontrollsysten två tolkningsramar eller paradigmer för förståelse av samhället. Media skapar en tolkningsram som ger upphov till en "bekräftande, tydlig och underdålig förståelse av samhället". Mathiesen kallar den för bekräftelseparadigmet. Kontrollsystens tolkningsram, missänkligbrandets paradigmet, ger å andra sidan upphov till "en avskiljande, misstänkliggörande och ångslig förståelse av samhället".

Motstånd är möjligt

Enligt Mathiesen tenderar media- och kontrollsystemen att öka sin makt över människorna. Men det finns trots allt ingen anledning att sprida vanmaktskänslor, utan motståndet kan växa ur det motstånd som finns mot bekräftelsens resp missänkligbrandets paradigmet, menar författaren och formulerar av det skället alternativ, vilka kännetecknas av samhällskritisk innehåll och kommunikation mellan människor oberoende av media.

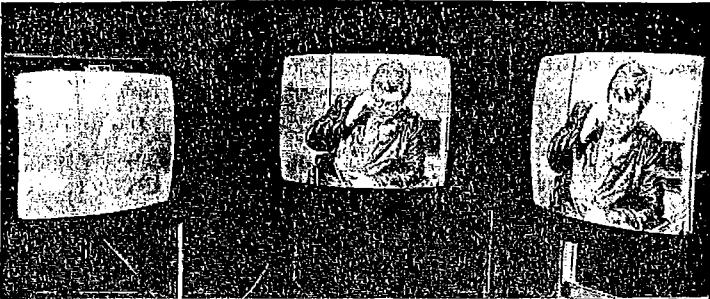
Mathiesen poängterar vidare att motståndet måste bygga på alternativa underfrånförståelser av samhället.

Tittarsamhället avslutas med ett efterord om "myter och medier" vilket bl a innehåller följande rader:

"Den viktigaste uppgiften är att ge underbyggnad, vederhäftiga korrekthet till de moderna myterna. Att ta sig in det mödosamma arbetet att vaska fram det – ofta illa – som är sant eller som man faktiskt vet. Och sedan visa det ovederhäftiga i resten av myterna... Att gör detta är samhällsvetenskap när den är som bäst."

Det är ingen tvekan om att Thomas Mathiesen, med sina böcker Den dolda disciplineringen, Makt och motmakt och nu Tittarsamhället tillhör en av de främsta skandinaviska representanterna för en sida samhällsvetenskap.

Anders Persson

Tittande makt

inte inneburit något brott med den tidigare utvecklingen. På det hela taget har lokal-TV samma solfjädersform som "central-TV". Tittarnas möjlighet att påverka budskapet har inte ökat. Något brott med solfjädersformen – en sändare och många samtidiga mottagare – kommer de nya statensystemet naturligtvis inte heller att innebära.

Övervakning, media och makt

Mathiesen sätter in övervakningssystemen och massmedia i ett maktperspektiv. Han diskuterar problemet förknippade med ett

sådant perspektiv, men gör sedan inte som så många andra samhällsvetare, överger maktens som kategori. Istället argumenterar han för en mycket vid definition av makt som går ut på att maktten "finns inbyggd i alla sammanhang", men viljer slutligen efter moget övervägande ett något snarare maktbegrepp.

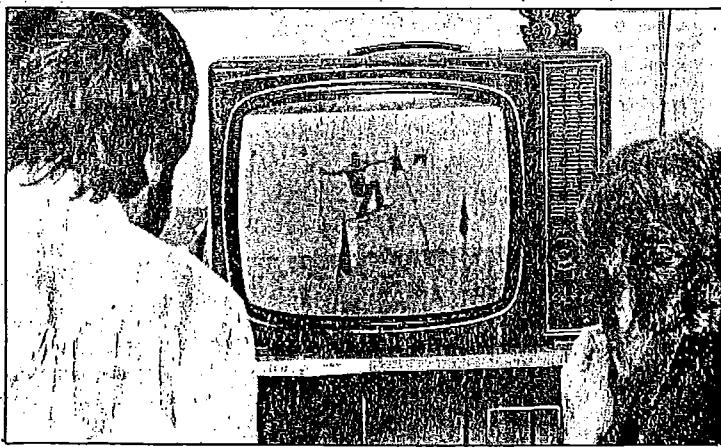
Mot bakgrund av diskussionen om makt genomför författaren därför en synnerligen idérik och stimulerande analys av mediamakten resp kontrollsysten, vars resultat jag ska återge i det följande.

Mathiesen har alltså konstaterat

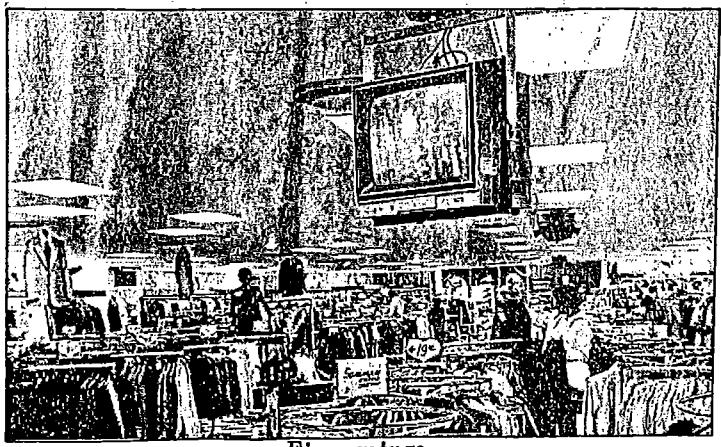
att att det finns paralleller mellan media och kontrollsystemen. Nu beskriver han de resp systemens funktioner med avseende på deras bidrag till bevarandet av den rådande samhällsordningen.

För det första har media en cementerande inverkan på människors åsikter. Konkret innebär den funktionen att media befrämjar existerande, gångbara uppfattningar snarare än stämmer upp rörligt tänkande. Medan media cementerar, avskiljer kontrollsystemen individer från ordningen, tex genom stämpling av personer som bedöms avvikande.

För det andra är ett viktigt

Många ser få.

Få ser många.